

Hea ta koe e mafai ke fai?

Ko te nofo ma te lotoita (hate) e mafai ke fakamāfua ai ni lagona matakū i loto o a tātou komiuniti. Kafai ko koe, ko au uō ma to kaiga kua afaina ona ai ko ni vāega tau lotoita, e tāua lele ke **hapoti**, **fakamaumau**, ma **lipoti**.

1. Hapoti

Fakamautinoa ko koe ma hōhe tino e afaina ei he koga haogalemū, e mamao mai te tino fakatupu fakalavelave. Kafai ko koe na molimau ki ni uiga lotoita, ke fakamatea ko te tino pe ko nā tino na afaina e hē tuku tiakia ma e avanoa koe ke hapoti kiei.

2. Fakamaumau uma nā vāega iena

Ko hōhe fakamaoniga agai ki nā vāega iēnei na fakamaumau pe na tapuke he fakafitauli vēnei e ono tāua lele kafai e iei ni hukehukega e manakomia ke fakatino. Kafai e mafai ke fakatino i he auala haogalemū, e mafai koe ke:

- Puke hau ata vitio pe puke ni au ata o nā vāega na tutupu
- Teu fakalelei hōhe fakamaoniga e mafai ke tagofia (physical)
- Tuhi ki lalo nā vāega uma nā tutupu i tēna taimi, te kogāmea na tutupu ai, ma nā tino na iei (pe ni fakamatalaga o nā tino) na iei,

3. Lipoti uma

E mafai koe ke lipoti hako ki he fakalapopotoga e gafa ma nā vāega iēnei pe lea ki he tino e iei ona tiute tau tulāfono pe ko he tino kua lava te iloa - e mafai ke ve ko he kave pāhi, he leoleopo pe ko he tino tali telefoni. E mafai foki koe ke lea ki he tino e talitonu katoatoa koe kiei te e mafai ke hapoti atu koe ma fehoahoani atu ke lipoti te fakafitauli.

Telefoni ki te 111 kafai e iei he tino e afaina.

Ko te lipoti o nā vāega iēnei e fehoahoani lele ki te tauhiga o te haogalemū o tātou komiuniti, fakamākeke ma taukikila lelei.



Te Kāwanatanga o Aotearoa
New Zealand Government



Te Kāhui Tika Tangata
Human Rights Commission

Tufakatahi ki te fakaitiitiga o nā uiga lotoita i Aotealoa

Te lotoita e mafai ke tutupu ki hōhe tino ma e mafai ke afaina ai ki tātou uma, o tātou uō, o tātou kaiga, ma nā komiuniti.



Kafai koe e mahalo halo ko koe, pe ko he tino e ke iloa, pe ko he kulupu e taulamalama ona ai ko o lātou lanu, te lātou lotu, pe fakafehili pe he tama pe he teine, tauhaga, hē mālohi, pe ko hea lava e patino kia teki lātou, e tāua lele ke lipoti iēnei vāega.

Ko nā āuga o te lotoita e mafai ke matea i ni auala kehekehe. Mai i te faikupu mātua ki te fakamataku, fakahāua, e fakahāua i te vāteatea, fakatino ni uiga fakakino mea, fakaokolima, ma te fakatino o ni aga fakahāua fakaulugaliki (sexual). Ko nā vāega iēnei e fau mai i ni manatu hē lelei ma e taulamalama ke fakatino ni aga fakavehihia pe fakamataku ki he tino pe ni tino tokalahi ma te komiuniti kātoa ona ai ko te hē tulaga manuia o nā itukaiga tino vēnei.

Ko te lipoti o nā tino vēnei e fakaitiiti ai te fakavehihi e mafua mai ia lātou aga kui atu i nā fakamoemoega ke fakamatea lahi te afaina o te atunuku kātoa ona ai ko te lotoita/lotofekai. Ko iēnei galuega e fakafaigofie ai mō nā kulupu fakapitoa ke kikila haele (track) ma puipui nā aga fakavehihia, kae ke maua ai foki ni fehoahoani mō ki lātou ie e afaina.



Lipoti

Kafai e hē lipotia, e hē mafai foki mātou ke fehoahoani.

E mātou e mātou e ono faigatā te fakatalatalanoa o nā vāega iēnei. E lahi nā auala mō koe ke lipoti ma ke maua ai he fehoahoani, e aofia ai te koga e mafai ai koe ke tautala ki nā vāega iēnei i he auala haogalemū ma e hē fakailoa ai pe koai koe (anonymous).

Ofiha o leoleo

Kafai e ke iloa he tino e afaina pe e iei he fakafitauli kua tutupu nei, [telefoni loa ki te 111](#).

Kafai ko he fakafitauli kua tutupu ma e hē iei he tino kua afaina, [lipoti loa ki te tuātuhi fakamua i te vāteatea i te 105.police.govt.nz](#)

Netsafe

Ko te Netsafe ko he fakalapopotoga tutokatahi, e hē fakatupea ma e fakapitoa mō te fakamuamua o te haogalemū o tagata i luga o te vāteatea. E mafai ke lipoti kiei hōhe fakafitauli e aofia ai te fakahauā i luga o te vāteatea, fakavehihia ma te fakatiga.

Ahiahia ki te [netsafe.org.nz/report](#)

Pe vili ki te **0508 NETSAFE**
(0508 638 723)

Te Matāeke o te Internal Affairs: Countering Violent Extremism Online

Ko te Kauhaga Fakapitoa a te The Digital Violent Extremism i tēnei Matāeke e gafa ma te fakamuamua o te haogalemū mai nā aga fakavehihia i luga o te vāteatea o ona tagata kui atu i te tautaliga ma te fakaheaiga o te fakahalalau o ni tala pe ni aga hē talafeagai ma ko iēnei vāega e fakamālohia pe hapoti ai nā vāega fakahauā.

Ahiahia atu ki te [dia.govt.nz/Countering-Violent-Extremism](#)

Fakaheaiga o ni Holi Tulāfono

Ko te Kauhaga fakapitoa mō te Fakaheaiga o ni Holi Tulāfono ko he fakalapopotoga tutokatahi e avanoa ai nā vāega haogalemū ma e avanoa ke hē fakailoa ai nā igoa o nā tino kua afaina ke mafai ai ke tautatala ma lipoti ni vāega kua tutupu kiei.

E mafai e tēnei fakalapopotoga ke tuku atu au fakamatataga ki he tahi fakalapopotoga hako ma patino, ma e fofou lātou ke mālmalama ki nā vāega e ke iloa, kae hē fakafehilia pe ko ai koe.

Ahiahia atu ki te [crimestoppers-nz.org/report](#)

Pe telefoni ki te **0800 555 111** ke talanoa koe ki he tino fakapitoa.

Te Kāhui Tika Tangata ko he fakalapopotoga mō nā aiā tataua

Ko tēnei fakalapopotoga e iei nā avanoa maua fua, ve ko nā tautuaga puipuia (confidential) ke fehoahoani ai agai ki ni fakafehili ma ni faitioga agai ki ni fakailoga tino, fakavehihia tau lanu ma fakaulugaliki, ma ni gagana hē tulaga manuia.

Ahiahia atu ki te [tikatangata.org.nz](#)

Pe telefoni ki te **0800 496 877**

Fakalapopotoga a te CERT NZ

Ko tēnei fakalapopotoga e tautali ki nā tulaga e puipui ai nā tagata-a-nuku mai nā tino fakavehihi i luga i te vāteatea ie e fakamataku ai ia tagata i loto o Niuhiia. E hapoti e lātou nā tino afaina i luga o te vāteatea, ma e maua mai ai nā fakamatataga pe ni fautuaga.

Ahiahia ki te [cert.govt.nz/report](#)

Hapoti

E ke lagona ko koe e hē tuku tiakia.

E maua te fehoahoani i hō he taimi.

Hapoti mō ki lātou kua afaina

Kafai koe kua afaina ona ai ko he holigā tulāfono, e tuha pe vefea te mātuiā, e maua pea te fehoahoani. Ko te hapoti mō ki lātou iē e afaina e fehoahoani atu ki te tautaliga ki nā lagona tigā faka te agaga ma faka te tino venā oi fehoahoani ki nā tahi āuga o iēnei holi tulāfono ma kavatu ni fakamatataga ke fehoahoani kia te koe ke nofo maina ki nā fekuikuikiga tau tulāfono.

Ahiahia atu ki te [victimssupport.org.nz](#)

Pe telefoni ki te **0800 842 846**

Fehoahoaniga tau te mafaufau

E lahi nā itūkaiga lihoi ma nā tautuaga e avanoa ke fehoahoani, e aofia ai nā tautuaga kui atu i nā telefoni venā ma luga i te vāteatea, na fakaamatalaga, ma nā fehoahoani e maua fakamata-kite-mata.

Depression Helpline

Telefoni ki te **0800 111 757**

Meli pukupuku ki te **4202**

Ahiahia atu ki te [depression.org.nz](#)

1737

pe Telefoni pe meli pukupuku ki te **1737**

Visit [1737.org.nz](#)

Suicide Crisis Helpline

Call **0508 TAUTOKO**

The Lowdown

Telefoni ki te **0800 111 757**

Meli pukupuku ki te **5626**

Ahiahia ki te [thelowdown.co.nz](#)

Lifeline

Telefoni ki te **0800 LIFELINE**

Meli pukupuku ki te **HELP or 4357**

Ahiahia ki te [lifeline.org.nz](#)

Fehoahoaniga tau Komiiuniti

Fehoahoani tau va-lalata/neipa

e galulue fakatahi ma nā leoleo ke fakamaopo nā kaiga e nonofo va-lalata pe neipa ke fauhia ai he hikomaga e haogalemū ma faimea fakatahi.

Ahiahia ki te [neighbourhoodsupport.co.nz](#)

Pe telefoni ki te **0800 4 NEIGHBOURS**

Nā ofiha o leoleo e fai ma hui ki te komiuniti

Nā hui Leoleo o nā kaukaiga Māoli

E tāua a lātou galuega i te fefaiakiga ma tautaliga ki nā fakafitauli tau te aganuku ma e galulue fakatahi ke fakalelei atili te va o leoleo ma nā tagata Māoli.

Nā hui o leoleo mō nā tagata Pahefika ma nā tahi atunuku

E galuelue ma nā komiuniti i loto o te atunuku, e fakalogo ki nā fakafitauli ma e galulue ke fakalelei atili te haogalemū i loto o to komiuniti.

Nā hui o leoleo mō nā vāega kehekehe

E maua ai nā fehoahoaniga i te va o leoleo ma nā tino kehekehe i loto o te komiuniti iē e gay, lesbian, bisexual, transgender, intersex ma queer.

Ke fohokotaki ki te hui tēnei o leoleo, ahiahia ki te [police.govt.nz/contact-us/local-contacts](#)